

Inhoud:	blz
Rainer Maria Rilke: Herfst, de blaren vallen	1
Lida's volle zinnen	2
Herfst is in het land	3
Herdenking Reformatie in Nederland	6
Harry Kuitert, theoloog van een generatie 1924-2017	8
Ook planten zijn mensen	11
Geheimtaal	13
Agenda	15

Dit Briefcontact staat in het teken van 500 jaar Hervorming, 1517-2017.

Lees ook hoe de Protestantse Kerk Nederland dit feit herdacht.

De maand oktober was vol zon. Niet vol zin, maar vol zon.

Nu zijn we op weg naar kerst. Niet altijd voor iedereen een feest. Maar in de adventstijd luisteren naar het Weihnachtsoratorium van J.S. Bach kan onze verwachtingen van het feest wat matigen en de donkerheid der dagen ons laten ervaren dat dat er nu eenmaal bij hoort!

Mededelingen van de redactie: Dit Briefcontact is het laatste nummer van dit jaar. Het volgende nummer verschijnt in januari 2018.

Sluitingsdatum inzenden artikelen: 7 januari 2018. Redactie e-mailadres: lida.versteeg@muri-be.ch Briefcontact is het orgaan van de Nederlandse Evangelische Vereniging in Zwitserland en verschijnt 6 keer per jaar.

Herfst

De blaren vallen, vallen als van ver,
als welkten in de hemel verre tuinen;
ze vallen met ontkennende gebaren.

En in de nachten valt de zware aarde
uit alle sterren in de eenzaamheid.

Wij allen vallen. Deze hand zal vallen.
En kijk je naar de andere: het is in alle.

Maar Èèn is er. Hij vangt dit vallen
oneindig teder in zijn handen op.

Rainer Maria Rilke

Arjana denkt na over de volle zinnen van Lida.

Arjana, 27 oktober 2017

Lida besluit haar "volle zinnen" met de zorgen die veel van ons hebben over het voortbestaan van onze planeet en het lot van de mensen die erop leven...

Bij het opruimen van papieren (wat komt er veel te voorschijn als je daar aan begint), vond ik een boekje uitgegeven door het WWF met de titel: Alle reden vom Umweltschutz. Uitgegeven in 1985, dus nog in de tijd waarin de commissie "Kirche und Umwelt" en de leden daarvan nog werden bekritiseerd met de opmerking: Wat heeft het geloof nou te doen met de Umwelt? Achter op de kaft van het boekje staat: Wer verstanden hat und nicht handelt, hat nicht verstanden.

We zijn nu meer dan 30 jaar verder. Of het nu beter gaat met de Umwelt laat ik in het midden, want niet alleen de Umwelt, maar ook de hele wereld, en de wetgeving is veranderd. Om van technische ontwikkeling maar helemaal niet te spreken.

Er zijn zeker mensen die het begrepen hebben en die reageren met kleine daden. U gooit toch ook geen batterij of een oude kwikzilverthermometer in de gewone afvalzak. En wat is het soms gezellig op de markt waar je de onbespoten groente uit het buurdorp kunt vinden. Voor mij hoeft de wijn niet uit Chili te komen en de grapefruits uit Florida.

De "Umwelt" is in de politiek gegaan, het woord duurzaam is belangrijk geworden. Zie de jaarlijkse lijst van "de honderd duurzamen" in het dagblad Trouw. Ik geef toe: voor grote ondernemingen is het reclame wanneer de directeur van de afdeling "Duurzaamheid" hoog op die lijst staat. Maar misschien nog wel hoger vind je het bedrijfje dat koffiedik verwerkt tot karton en de oude vertrekstaten van de NS tot stevig pakpapier. En eigenlijk zouden de milieubewuste huisvrouwen bovenaan moeten staan, want:

Kleine druppels water en kleine korrels zand
vormen saam de grote zee en het wijde strand.

Je kunt het ook anders zeggen:

Jaren geleden zat ik een tijdje als niet stemgerechtigd toehoorder bij vergaderingen van de plaatselijke Fürsorgecommissie. Bij onze grootouders heette dat het armenbestuur en die gingen over de "bedeling".

Een keer circuleerden daar de lijsten van de declaraties van de onkosten die de leden hadden gehad bij hun werk. Hoewel ik daar eigenlijk niets

mee te maken had, viel mijn oog toch op de nogal dure lunch, die als bespreking met een expert werd opgevoerd. Ik zette daar - met potlood - een vraagteken achter. Na afloop van de vergadering liet ik dat het betreffende lid zien. Geïrriteerd liep hij weg, mocht je dan niet eens om raad vragen bij een vriend die op dit gebied veel wist...

Thuis vertelde ik dit voorval aan Willem, zonder namen te noemen. De volgende morgen lag er op mijn schrijftafel een notitie:

Wie in zeer weinig getrouw is, is ook in veel getrouw.

Bijbel tekst uit Lucas 16, 10 tot 12.

En de Duitse vertaling van deze tekst:

Wer in den kleinsten Dingen zuverlässig ist,
der ist es auch in den Grossen,
und wer bei den kleinsten Dingen Unrecht tut,
der tut es auch bei den Grossen.

Dit is niet bedoeld als moraliserend verhaal (zoals bij de Bond-zonder-naam), maar wel als aansporing om ons niet te laten ontmoedigen; er zijn grote dingen die met veel ophef gepropageerd worden en die dan toch niet zo erg lukken. Maar er zijn honderden dingen die in de laatste 50 jaar heel gewoon zijn geworden.

Op naar de gewone kleine dingen

Herfst is in het land!

Lida Versteeg

26 oktober is het alweer in deze herfst van het jaar 2017.

Zwitsers spreken over een gouden herfst.

En de Nederlanders die in Zwitserland wonen, vragen zich niet af wat Zwitsers daar nu mee bedoelen! Dat is duidelijke taal.

De zon schijnt onbarmhartig op onze bolletjes en degenen die geen haar meer hebben, doen er goed aan een parasolletje op te zetten. Zo naar een Nederlands liedje: parapluutje, parasolletje. Èèn voor de regen en èèn voor de zon.

Libellen vliegen over het water van ons vijvertje. Het vijvertje is tegelijkertijd een afscheiding tussen twee tuinen. Onze tuin en de tuin van de burens. De libellen vliegen en brommen als helikopters en landen bij voorkeur op een dicht oog van Dick, die heel even wat wil uitrusten in een ligstoel half in de schaduw, half in de zon.

Daarna fietst hij nog een rondje rond de Dentenberg en kan ik voorbereidend werk doen voor Briefcontact van november. Nicht alle Jahre wieder, aber alle zwei Monate. In totaal 6 keer. Dit jaar kwam het door bijzondere omstandigheden maar tot vijf maal.

Dick kon deze prachtige dag niet gaan zeilen. Het was windstil. De bladeren van de bomen - kastanjabomen - zijn grotendeels al naar beneden gedwarreld en bij elkaar geveegd.

Als de zon schijnt baden de bladeren in het zonnelicht! Ze gelijken een vuurbal. Bladeren zijn ook in hun oud zijn nog mooi!

Iets wat wij waarschijnlijk niet meer kunnen zeggen.

In deze gouden herfstdagen komen voor mij lievelingsbezigheden aan de beurt.

Bladeren bij elkaar vegen. Planten en vooral graspollen in de vijver kortwieken.

Wetend dat alles niet meer zo gauw terugkomt. Het groeiproces wordt vertraagd en komt tot stilstand.

En zo zag ik dat er graspollen in het vijvertje stonden die wel erg veel dood gras in het water hadden hangen... Om daar bij te komen was niet zo eenvoudig. Maar met de knipschaar en op de knieën aan de kant zittend, kon ik al wel vast wat kortwieken aan de kant vanaf het vaste land.

Dick was ondertussen van zijn fietsronde rond de Dentenberg thuisgekomen en zoals altijd verwonderde hij zich erover dat ik juist daar aan het werk was. Hij vond dat ik het beter anders kon doen door bijvoorbeeld op de pol te gaan staan om dan de kant gericht naar het midden van de vijver ook nog kaal te scheren.

Maar zover is het niet gekomen. Op blote voeten stond ik op de pol. Heb wel nog wat afgeknipt, maar ik voelde aan dat ik daar niet lekker stond. Ik wilde weer aan land, riep naar Dick om hulp, en daar lag ik al in het water en spartelde niet meer om eruit te komen. Dick hielp me bij het overeind komen en toen pas voelde ik, dat ik nu niet alleen maar in het water was gevallen, maar ook op stenen.

Als een verzopen kat stond ik op het terras. Het water in de vijver zag er niet zo uit als het water in de Aare. Lig de bodem toch vol met plantenresten en bladeren. Zo was de vijver gelijk een modderpoel. Maar dat was het minst erg. Eigenlijk was het nog om te lachen, maar mijn lijf vond dit toch niet zo leuk. Zo zat ik onder de blauwe vlekken en aan de linkerkant van mijn lichaam had ik, het was achteraf gezien een ronde langwerpige steen, te heftig gekust.

Alle natte kleren uit. Ik had sportkleren aan o.a. een korte broek en warm douchen. Lekker onder de douche. Misschien viel dan de schade mee.

Geluk bij een ongeluk. Ik ben er toch nog goed vanaf gekomen en hoefde niet twee maanden te revalideren zoals Arjana. Op de rug liggen is nog steeds wel gevoelig, maar ik ga door om wat voor Briefcontact te schrijven.

Leuk detail! Twee dagen voor mijn val in de vijver lag ik op het terras op een ligstoel toen ik waterklotsen hoorde bij de vijver aan de kant van de burens. Er werd flink gelebberd. Door het struikgewas heen zag ik dat de hond van de burens die aan de lijn lag in de vijver rondbanjerde en als maar dronk. Hij had zich helemaal in de lange hondenlijn verward. Het deed hem niks. Dodo, zo heet de hond (een grote poedel) trok zich nergens wat van aan.

Maar de buurvrouw, die steeds met hem praat alsof ze met een kind praat, en vermoedt dat hij allemaal begrijpt wat hij mag en niet mag, kon dat toen ze het merkte, echt niet tolereren. Dringend werd de hond meegedeeld dat hij dat wist, dat hij dat niet mocht.

Maar Dodo had eenvoudigweg dorst gehad. Ook toen hadden we zelfs nog hogere temperaturen. Honden hebben geen zweetklieren. Dus hij had gedaan wat hij voor zijn overleven moest doen.

Gelukkig heeft mijn buurvrouw mijn onvrijwillig induiken in de modder niet gezien. Dan had ze mij misschien ook wel gezegd dat ik wel wist dat ik dat niet mocht.

Tim, ons oudste kleinkind, die al anderhalf jaar de wereld aan het verkennen is, heb ik mijn verhaal over de vijver verteld via skype. Je zou denken: hij is weg. Hij heeft geen brood aan ons. Niets is minder waar. Hij vroeg of het water koud was geweest. Nu hij in Columbia is, zijn de familiegesprekken plotseling heel belangrijk voor hem geworden. Columbia ligt dicht bij de equator. Daar is het altijd warm. Er zijn geen jaargetijden zoals bij ons.

Misschien heeft mijn creativiteit toch wel wat geleden toen het erom ging om iets te schrijven voor dit Briefcontact. Om weer gezellig in Word verder te kunnen werken moest de licentie verlengd worden. Ik had geluk! Onze oudste zoon kwam afgelopen zondagavond langs en hij nam dat werkje op zich.

Hij heeft het met plezier gedaan en ik vond op mijn laptop de volgende boodschap:

Alles OK. Kunt weer beginnen creatief te zijn!

De Protestantse Kerk in Nederland sloot vanavond de herdenking van 500 jaar Reformatie samen met honderden gasten af. In Utrecht werd kritisch teruggeblikt en hoopvol vooruitgekeken.

Trouw. 31 oktober 2017 Maaïke van Houten

Nederland sloot vanavond de herdenking van 500 jaar Reformatie samen met honderden gasten af. In Utrecht werd kritisch teruggeblikt en hoopvol vooruitgekeken.

De nationale herdenking van 500 jaar Reformatie zou een viering worden van geloof, hoop en liefde. Dat werd het ook. Maar, waarschuwde dominee Mirjam Kollenstaart aan het begin van de dienst vanavond in de Domkerk in Utrecht, het past ons ook om eerlijk te zijn over de schaduwzijden van de Reformatie.

Want de Reformatie heeft diepe sporen getrokken en pijnlijke wonden veroorzaakt, zei Kollenstraat. Kerkhervormer Maarten Luther werd de rooms-katholieke kerk uitgezet. Dat was het begin van het protestantisme, maar ook het begin van tegenstellingen en conflicten tussen katholieken en protestanten.

Verzoening

Als rode draad door de dienst liep een verklaring, opgesteld door een oecumenische werkgroep met onder anderen twee katholieke bisschoppen en de scriba van de Protestantse Kerk in Nederland, René de Reuver. Predikant Elsbeth Groteke las de verklaring in delen voor. "Christenen hebben elkaar verketterd", zei ze. "Daardoor werd voor veel mensen de toegang tot het evangelie en tot God zelf versperd. Dat is beschamend geweest."

De Reuver vroeg in het gebed vergeving voor de onderlinge verdeeldheid. Maar er is ook verzoening: "Als rooms-katholieken en protestanten hebben we inmiddels geleerd dat we het belangrijkste met elkaar delen: het geloof in God als Vader, Zoon en Geest", zei hij in de besloten kerkdienst, die werd bijgewoond door onder anderen de koning, minister van justitie Ferdinand Grapperhaus en de Utrechtse burgemeester Jan van Zanen. En door een groot aantal vertegenwoordigers van maatschappelijke en religieuze organisaties, ook van buiten de protestantse kerken.

Zichtbaar teken van verzoening was dat het gebed werd uitgesproken door de twee protestantse dominees en door de Rotterdamse bisschop Hans van den Hende. Hij vroeg om eenheid onder christenen, om een verschuiving van conflict naar gemeenschap. "We bidden dat we de vreugde mogen ervaren van volledige verbondenheid met elkaar." In de

verklaring van de werkgroep wordt dat zo uitgedrukt: 'We zien uit naar de dag dat we een verenigde kerk zijn'.

De viering in Utrecht was een van de vele in Nederland, en ook een van de vele in andere landen; over de hele wereld werd deze 500ste Hervormingsdag herdacht. Ook in het buitenland was er aandacht voor de relatie tussen de protestantse en katholieke kerk. De Duitse bisschop Heinrich Bedford-Strohm, voorzitter van de Evangelische Kirche in Duitsland, nodigde tijdens de nationale viering in Wittenberg de paus uit voor een bezoek aan deze stad, waar Luther vandaag precies 500 jaar geleden zijn stellingen aan de deur spijkerde.

Antisemitisme

De schaduwkanten van de Reformatie betreffen ook de persoon van Luther zelf. Hij schreef verschrikkelijke dingen over joden, zei de scriba van de Protestantse Kerk. In het gezamenlijke gebed met de bisschop sprak dominee De Reuver over de complexe relatie van de kerken met het volk van Israël: "Er is veel om dankbaar voor te zijn, maar ook veel om ons voor te schamen."

Hij noemde het antisemitisme in de kerken, "daar was en is sprake van". De Reuver vroeg ook vergeving voor het zendingsvuur waarmee is geprobeerd joden te overtuigen van het christelijke gelijk, zonder oog te hebben 'voor de eigenheid van hun geloof'.

Tijdens de plechtigheid bleef ook niet onvermeld dat de kerken krimpen. "We beseffen dat de kerk naar de marge is geschoven en voor velen op afstand is komen te staan", heet het in de verklaring. "Toch is en blijft de kerk van alle tijden."

Om dat te laten zien, werd een deel van een psalm voorgelezen door de 16-jarige Floris. Hij heeft een auto-immuunziekte, waardoor hij kaal wordt. In het boekje 'Ik ben geliefd! Geloofsverhalen van kinderen en jongeren' vertelt hij dat hij wordt gesteund door zijn ouders en door zijn vrienden. 'Als wij naar de kroeg gaan en iemand maakt een opmerking over mijn hoofd, nemen zij het gelijk voor me op.'

'Ik ben ook dankbaar', zegt Floris verder in het boekje. 'Niet voor de ziekte, maar wel dat mensen me zo gigantisch steunen. Daar draait het om: dat je met elkaar als één bloem groeit naar het licht van God.'

De gasten van de nationale viering krijgen het boekje binnenkort thuisgestuurd, met het verzoek om een gift voor het werk van Jong Protestant. "Van harte aanbevolen", aldus scriba De Reuver. "Ik vind het heel belangrijk dat het geloof wordt doorgegeven van generatie op generatie, zodat het christelijk geloof over 500 jaar nog net zo levendig is als vandaag."

Harry Kuitert (1924-2017), theoloog van een generatie

Gerrit-Jan Klein Jan, 10 september 2017 in Trouw

Harry Kuitert: 'Mijn behoefte om orde te scheppen in de chaos die vandaag de christelijke leer teistert, is nog niet uitgewoed'.

Met afstand is hij de meest invloedrijke theoloog die Nederland de afgelopen eeuw voortbracht. Hartstochtelijk wilde Harry Kuitert het christelijk geloof aannemelijk maken voor de moderne mens. Afgelopen weekeinde is hij overleden. Kuitert werd 92 jaar.

Zijn naam staat symbool voor de religieuze veranderingen die Nederlandse gereformeerden de afgelopen eeuw doormaakten. Binnen zijn eigen kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland, liep hij vaak voor de troepen uit. Zo was hij in 1961 een van de achttien hervormde en gereformeerde predikanten die opriepen tot kerkelijke eenheid. Het betekende het begin van het proces dat pas vele jaren later, in 2004, uitmondde in de vorming van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN), de fusiekerk van gereformeerden, hervormden en lutheranen.

Hijzelf bekeek de kerk en het christelijke geloof toen al met reserve. Pas jaren later, na zijn loopbaan als ethicus aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, deelde hij dit met het grote publiek. Het is deze tweede loopbaan waarmee hij de boeken zal ingaan.

Jezus' verzoenend lijden en sterven, hemel en hel, het bestaan van God, nut en noodzaak van de kerk - Kuitert nam overal afscheid van. Kuitert verwoordde wat veel in de jaren zestig, zeventig en tachtig vertwijfeld geraakte gelovigen nog nooit hardop hadden gezegd. Het eerste boek dat Kuitert schreef nadat hij met pensioen was, 'Het algemeen betwijfeld christelijk geloof' (1992) werd prompt een bestseller. Er werden uiteindelijk meer dan 65'000 exemplaren van verkocht. Zijn populariteit liet scherp zien dat velen nog worstelden met de vraag: 'Is het allemaal wel waar?'.

Populariserend

Wie de balans opmaakt, kan concluderen dat Kuitert vooral de theoloog van één generatie is geweest, die van hemzelf. Met hen maakte hij een zoektocht wat nog wel en wat niet meer waar kon zijn in de christelijke traditie, wat wel en wat niet meer waardevol was. Een hele stroom populariserende boeken over het christendom kwam uit zijn pen. Zoals hij daarvoor schreef over ethische kwesties omtrent euthanasie, zelfdoding en abortus, zo ging hij nu in op theologische zaken.

Dankzij vlijmscherpe metaforen en een soepele pen stroomden de lezers toe

Jezus' verzoenend lijden en sterven, hemel en hel, het bestaan van God, nut en noodzaak van de kerk - Kuitert nam overal afscheid van. Wie zijn oeuvre overziet, ziet steeds soberder antwoorden op de vraag wat christelijke geloofsvoorstellingen nog waard zijn. De één zag hem hierdoor als de theoloog die met de hamer de kerk sloopte, voor anderen was hij juist de langverwachte bevrijder, de Mozes die zijn volk uit het diensthuis uitleidde.

Dankzij vlijmscherpe metaforen en een soepele pen stroomden de lezers toe. Herkenbaar voor velen met een vergelijkbare achtergrond was een herinnering die hij ophaalt in 'Jezus, nalatenschap van het christendom' (1998). Hij beschrijft daarin hoe hij begin jaren zestig met zijn vrouw en kinderen een ijsje koopt op zondag. 'De ijscoman zal ons als klant tussen de klanten hebben gezien, maar voor mij was het echt een daad!', herinnerde Kuitert zich. Een belangrijk voorval voor hem, Kuitert begon er meteen op de eerste pagina over. Zelfs de kleding die hij droeg stond hem nog scherp voor de geest: een zwart pak, hij had 's morgen gepreekt en moest 's avonds nog een keer. De vraag 'wel of geen ijsje op zondag' was een cruciale kwestie voor degenen die in de gereformeerde wereld van de jaren zestig opgroeiden. Achteraf beseft Kuitert dat zo'n minuscuul voorval in een groter verband thuishoort: 'Het verdwijnen van een cultuur, als een wijze van leven die mensen met elkaar delen en van elkaar herkennen.'

De verlieservaring werd een groot thema voor Kuitert. Voor velen, opgegroeid met een gebeeldhouwd geloof in een alom aanwezige God, gebruikten zijn uitspraak dat 'al het spreken over boven van beneden komt' om te breken met de kerk. Waar hij anderen hielp om zich los te

maken van de tucht van de traditie, slaagde hij er zelf niet in om zich te bevrijden. Zoals een ex-cokeverslaafde smacht naar een lijntje coke, zo kunnen ex-gelovigen terugverlangen naar tijden dat er geen vuiltje aan de lucht was, stelde hij venijnig vast in zijn boek 'Alles behalve kennis. Afkicken van de godgeleerdheid' (2011).

Psalmen

Het verlangen naar de psalmen, orgeltonen en een preek dook soms toch nog op, vertelde hij in Trouw toen hij negentig werd. "Ik mis een gebouw, een kathedraal", zei hij. "Dat geloof, de hele dogmatiek, het bleek van papier te zijn", voegde hij er nog verzuchtend aan toe. Ook al was het in zijn ogen allemaal een illusie, Kuitert kon in de rust van zijn huis in Amstelveen tot op hoge leeftijd nog steeds juichend psalmen zingen. "God die helpt in nood, is in Sion groot" - schitterend." Maar, zo voegde hij er direct aan toe, de boeien van het geloof gaven hem geen enkel houvast meer: "Hij helpt helemaal niet in nood. Het is een gedachte die mensen ooit hadden en waar ze zich aan optrokken. Als ik in nood ben, kan ik me ook aan die regels optrekken. Daar blijft het bij." In veel opzichten valt Kuitert te typeren als een theoloog die nog zijn wortels had in de negentiende eeuw. Met een nietsontziende rationaliteit ging hij het christendom te lijf. Daarmee was hij iemand die stond in de traditie van zijn beroemde voorganger: Abraham Kuyper. Met dezelfde rationaliteit waarmee Kuyper het bouwwerk van het gereformeerde leven en de gereformeerde leer had opgebouwd, brak Kuitert het af. Het was een geleidelijk proces. Een belangrijk keerpunt was in zijn eerste gemeente als predikant, Scharendijke op Schouwen-Duiveland. Daar maakte hij in 1953 de Watersnoodramp mee. Een week na de ramp preekte hij in Haamstede, een plaats waar hele families in de Oosterschelde waren verzwolgen. Uiteindelijk viel het doek voor het geloof pas jaren later in deze krant. "Dat was in het jaar 2000. Ik bedacht, we zeggen altijd dat het christelijk geloof geënt is op de God van Israël. Maar waar komt die vandaan? Toen zag ik ineens, die komt natuurlijk ook niet uit de lucht vallen. Toen wist ik: eerst waren er mensen, daarna pas religie en goden en God. Toen was het gebeurd."

Afrekentheologie

Zo waardevol als zijn woorden waren voor velen van zijn eigen generatie, zo snel is de echo ervan weggestorven. Kuiterts worsteling bleek een heel andere te zijn dan die van de generaties na hem. Jonge theologen kennen zijn naam vooral als voetnoot in de collegestof. "Die afrekentheologie, dat hoeven wij niet meer. Wij hebben niets meer om ons tegen af te zetten", zo verwoordde een theologiestudent het een

paar jaar geleden op deze pagina's. Ook aan zijn eigen Vrije Universiteit in Amsterdam is de beeltenis van Kuitert afgebladderd. In de 'Christelijke dogmatiek', een vuistdik handboek dat een paar jaar geleden geschreven is door twee theologen die nu op de VU de toon aangeven, komt Kuiterts naam welgeteld nog negen keer voor. Vooral om te laten zien dat hij een man is van een voorbijge tijd.

Ook planten zijn mensen en hebben menselijke trekken

Lida Versteeg

Kunst in de kerk

De dominees van de Reformierte Kirche Muri-Gümligen hadden het thema "Kunst in de kerk" gekozen als bijdrage aan het stilstaan bij 500 jaar Reformatie. Nadat Luther in 1517 zijn stellingen aan de deur van de Schlosskirche in Wittenberg gehamerd had, vond in de jaren daarna een Beeldenstorm plaats. Of Luther werkelijk die stellingen op de deur van de kerk gespijkerd had, is allesbehalve zeker. Destijds was het gebruikelijk, als je wat wilde veranderen, dat op die manier aan de bevolking te laten weten.

In ieder geval vernielden zestiende-eeuwse beeldenstormers of roofden woedende menigten de inventaris en bibliotheek van honderden katholieke kerken, kapellen, abdijen en kloosters. Altaren, beelden, doopvonten, reliekhouders, koorgestoelten, kansels, orgels, kelken, schilderijen, missalen en gewaden moesten het ontgelden. Het aantal boeken dat verloren ging, was heel groot. Zo werd bijvoorbeeld op 22 augustus 1566 de complete bibliotheek van het Dominicanenklooster Het Pand te Gent in de rivier de Leie gegooid, waarna men droogvoets de oversteek kon maken. Ook werd veel van het met religieuze voorstellingen beschilderde stucwerk aan de wanden vernield.

De vraag: "Waarom moest alles uit de kerk wat maar naar kunst rook?" Historiografen denken dat vooral in Nederland, toen daar het calvinisme opkwam, de mensen niets meer met de katholieke kerk te maken wilden hebben en zich beriepen op de tien geboden: het verbod om beelden te vereren. De Nederlanders wilden niet onder het gezag van de katholieke kerk staan en hun eigen leven kunnen leven. Met andere woorden: ontworstelen aan het oude gezag. Ook wilde men die enorme rijkdom in de kerk niet meer. Soberheid was vanaf die tijd aangezegd.

Dick en ik waren afgelopen zondag nog even weer aan te treffen in het prachtige Zwitsers kerkje in Gümligen (vijf minuten lopen van ons huis) met hele bijzondere glas in lood ramen, waardoor de zon gekleurd naar binnen schijnt. Er zijn meer mensen dan gewoonlijk. Het thema is:

“Planten zijn ook mensen“. En er wordt gesproken over een “Humanbotanisch herbarium“. Oskar Weiss - hij woont met zijn vrouw eigenlijk net als wij dicht bij de kerk om de hoek in Muri - spreekt over zijn onderzoek van geneeskrachtige planten, die hij veertig jaar geleden geschilderd en getekend heeft.

Daaruit is sinds kort een nieuw boek ontstaan met planten die een twijfelachtige reputatie hebben. Die reputaties zijn ook onder ons mensen tamelijk verbreid. Vandaar de titel: Ook planten zijn mensen en hebben menselijke trekken. Dertig planten in het boek zijn ingedeeld naar veel voorkomende menselijke trekken. Zo heeft Oskar ze ingedeeld in: Acker-Diven, Charakterlumpinien, Scheuklappengewächse, Staatskeimlinge, Kriminelken en Dunkelmunkelblütler. Oskar heeft ons willen laten zien dat er niet alleen maar planten zijn die geneeskrachtige eigenschappen hebben, maar dat er ook planten zijn die op zeer boosaardige wijze zelfs plezier hebben aan het op listige wijze ombrengen van bijvoorbeeld vlinders.

Zoals altijd zal dit boek wel toevallig zo tot stand zijn gekomen. Het is echter een prachtig toeval. In de kerk, als ik de tekeningen die mooi geraamd in een lijst in de kerk hangen, van dichtbij bekijk, dan moet ik echt zeggen: “Hoe kwam hij op dat idee?“ Mijn moeder, zij is er al weer zeven jaar niet meer, zei dat ook een keer in de tijd dat ik verhaaltjes schreef over kabouters die van alles beleefden en waar het een en ander van de schrijfster doorheen schemerde.

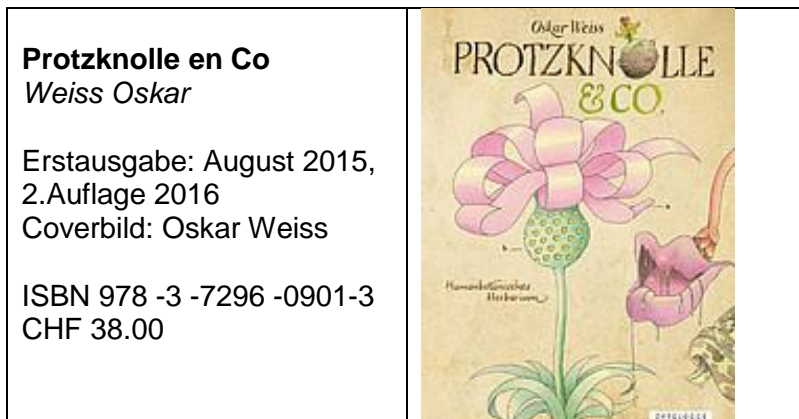
Oskar vertelt ons in de kerk, dat het tekenen en schilderen niet zo moeilijk was voor hem. Hij heeft dat als gave geschonken gekregen. De begeleidende teksten hadden hem echter best wel veel zweetdruppeltjes gekost.

Naast de schilderijen werd op een beeldscherm ook een kerstpostzegel getoond van het Fürstentum Liechtenstein. Oskar had het maken ervan als opdracht gekregen. Iets waarover hij zelf erg verbaasd was. Oskar is een joods kind van joodse ouders. Daar is kerst natuurlijk geen thema. Maar Oskar wist wel deze belangrijke opdracht op overtuigende wijze om te zetten. Hij ontwierp in miniformaat een kerstroos met onder de roos en in de stengel een Mariafiguur met Jezus. De postzegel is met de prijs voor de mooiste ontworpen postzegel van het jaar gekroond. Voor de begenadigde schilder, tekenaar en Bildererfinder, zoals hij zich ook noemt een heerlijk gebeuren. Helaas kunnen de Zwitsers deze postzegels niet op hun kerstpost plakken omdat het geen Zwitserse postzegels zijn. Als ik er één wil hebben voor de mooiigheid, dan moet ik even bij hem op bezoek gaan. Als er mensen zijn die daar ook belangstelling voor hebben, mij dat even melden.

"Wat is de mens?", filosofeerde dominee Christoph Knoch in het licht van deze al te menselijke planten naar Psalm 8.

Deze speciale kerkdienst, waarin creativiteit eens in het zonnetje werd gezet, kwam bij de kerkgangers goed aan.

Het boek "Protzknolle en Co" kon ik na afloop kopen. De prijs was Fr. 38,-, nu niet bepaald goedkoop. Maar toen hij vroeg wat hij er in moest zetten – ik had erg lang moeten wachten voordat ik aan de beurt was – en zei: "Für Lida", deed hij dat zwierig en mooi en in ijltempo. Zo had nog niemand mijn naam getekend!

Geheimtaal?

Arjana Metting van Rijn

In mijn jonge jaren las ik veel boeken voor oudere meisjes, 14 tot 18 jaar. Zo van "Miepje zoekt het geluk" en "De zusjes gaan op avontuur". In die boeken was vaak sprake van een kostschool, b.v. in Zwitserland. Daar leerden de jonge dochters Frans spreken, ze werden op de hoogte gebracht van het "maintien" (redactie: ik weet niet wat maintien is maar kan het me denken – naar het motto "Hoe hoort het") en schreven opstellen hoe je een diner moest organiseren, compleet met het menu, natuurlijk in het Frans. Zo uit de verte leek het mij een heerlijk leventje met zoveel meisjes samen.

Maar er waren wel strenge regels, b.v. over de post. De binnengekomen brieven en kaarten lagen tijdens de lunch op een tafel in de gang en daar mocht je pas gaan kijken als de secondante het sein had gegeven dat je mocht opstaan. En als je dan je stoel niet netjes aangeschoven had, werd je onverbiddelijk teruggeroepen. Ondertussen keken dan al je vriendinnen wat er was binnengekomen. "Anna, er is een brief voor jou,

maar de postzegels zitten er helemaal scheef op.." of "Sara, er is een briefkaart voor je, maar daar staat alleen Dag, A. op."

Waarop Anna aangerend komt, de envelop pakt, bekijkt en hem aan haar borst drukkend, jubelend wegloopt. Sara daarentegen kruipt huilend in een hoekje. "Wat is er?" vraagt de kring om haar heen. Hij wil me treffen, maar ik mag dit weekend niet naar huis, omdat ik onder de les maintien drie keer zat te gapen... en nu denkt hij vast dat ik niet van hem houd...

Wij, niet romantische 20ste eeuwers, denken: wat is hier gaande, wat zijn dit voor geheimzinnige dingen. Het is de taal van de postzegels, een taal die in het begin van de 20ste eeuw onder de jeugd zeer geliefd was. Als je de postzegel gewoon recht op plakte dan zei je: "Ik denk aldoor aan jou". Een beetje naar links gedraaid betekende het: we treffen elkaar op het gewone plekje. Een beetje naar rechts: innige Küsse (klinkt beter als honderd zoenjes...). Postzegel op zijn kop is regelrecht: ik houd van jou, een beetje naar links: ewig dein-eeuwig de jouwe; en een beetje naar rechts: ik heb van je gedroomd...

Waar ik dit verhaal vandaan heb? Uit "Die Lupe", das Briefmarken-magazin, dat aankondigt dat er begin november een postzegel verschijnt met een hart erop met woorden als Liebe, Love en Amore. Of ik een aantal van mijn kerstbrieven met deze postzegel ga beplakken? Misschien houd ik me maar liever aan de zangertjes van de Pro Juventute zegels.

Een goede Adventstijd gewenst.

Kerkdiensten die in 2017 door David van Welden geleid worden:

25 december 12.00 uur Gemeenschappelijke kerstdienst in Hägendorf

Briefcontact ook online

Op onze website www.nl-kerk.ch vindt u de actueelste informatie over het wel en wee van de NEV: (eventueel veranderde) tijden, adressen (ook van leden), etc. Maar, u kunt bijvoorbeeld ook de wat oudere jaarboekjes eens rustig door bladeren, en natuurlijk ook de recente uitgaven van Briefcontact online lezen (waar ook ter wereld). Wilt u zelf een bijdrage leveren voor de website of wilt u een reactie geven, dan kan dat graag via de website maar ook direct aan de webmaster: Jan van den Eijkel, E-Mail: admin-nev@janv.de, Tel. 0049-7761-4916

AGENDA:

Kerkdiensten in de Nederlandse taal in 2017, begin 2018

Gemeenschappelijke NEV-Kerstdienst

25 december: Evangelische Kirche Hägendorf, AG

Begin: 12.00 uur

Voorganger: Ds. David van Welden

Kring Bern

Geen opgave van te houden kerkdiensten in 2018

Neem aan dat er geen kerkdienst is in januari

Kring Basel

3 december: Kerkdienst in het Wesleyhaus, aanvang 15.30 uur

Voorganger: Drs. René Zoutendijk

4 februari 18: Kerkdienst in het Wesleyhaus, aanvang 15:30

Kring Zürich – Aargau

7 december: Adventszingen/raclette-maaltijd, aanvang 17.30 uur

Donderdagavond!

Karl Moser Stube, Grosse Kirche Fluntern,

Gellertstrasse 1, 8044 Zürich, Tram 5 of 6.

Graag even aanmelden: 079-688 1830, of

jolande.vangunsteren@gmail.com

24 januari 18: Gespreksgroep o.l.v. Ds. David van Welden, 15.30uur **Woensdagmiddag**, bij Mia Zwahlen, Gubelstrasse 32, 8050 Zürich-Oerlikon, S-Bahn of tram 10,11,14. Thema: nog nader te bepalen (graag suggesties aan David van Welden). Na afloop - voor wie zin heeft - eten we een hapje samen in de buurt. Aan- c.q. afmelden: Jolande

25 februari 18: Kerkdienst in de kleine Kirche Fluntern, Zürich, aanvang 17 uur, voorganger David van Welden, m.m.v. een ad-hoc Huub Oosterhuiskoortje (voor gegevens over de repetitie zie website NEV).

Bezoek voor actualiteiten / eventuele wijzigingen onze website

Gümligen, 7 november 2017

Keizersmantel op Jakobskruid als laatste groet uit de herfst in 2017
Foto: Lida Versteeg